

Przysłówki

Autor: Halina Karaś

Przysłówki w dialektach ludowych wykazują znaczne zróżnicowanie w stosunku do języka ogólnego, przede wszystkim pod względem budowy słowotwórczej. Szczególnie wyróżniają się przysłówki odzaimkowe i odrzeczownikowe. Do najbardziej charakterystycznych przyrostków gwarowych należą: k, ki (dzisiok, tutok, wtedyk, jesczyk, cokolek, zarazki, zawdyk), j (tamoj, hawoj, teraj, kiedaj, wtedaj, znowuj), ny, ni (kany = kędy, nikany, teni, kani), si (skądsi, kajsi). Mogą występować również formy skrócone przysłówek: kie, wte, te, sa, tera, zara = kiedy, wtedy, tamo, samo, teraz, zaraz. Nie są też rzadkością przysłówki zdrobniałe, np. zarazicko, zaraniuteńko (zob. Zdrobnienia). Przysłówki odprzymiotnikowe w gwarach cechuje przejście ej & rarr; i, y w stopniu wyższym (bardzi, lepi, dal, prości, gorzy, wyży) oraz zróżnicowanie terytorialne przedrostków w stopniu najwyższym: naj na Mazowszu, nao w Wielkopolsce, nej w części Śląska i Małopolski (zob. Stopniowanie przymiotników i przysłówek). Archaiczne formy przysłówek wczora, nigda, wsze, więce są rzadkie. Do osobliwości należą formy ni u kogo, niżaden (Lubelskie). W funkcji przysłówek w gwarach występują także zwroty przyimkowe, typu na śpioncku, po stojoncku, po leżoncku, a także imiesłowy na ęcy// ący: leżący, śpiewający. Przysłówki o gwarowej postaci mają różny zasięg. Na całym obszarze dialektalnym występują przysłówki kiedy, wtedy, nigdy, teraz//tera, zaraz//zara, zawsze//zawdy. Niektóre jednak są związane z określonym terenem, np. kień, kań & lsquo;gdzie’ oraz hani, hań, hajnok & lsquo;tam’ to formy małopolskie i śląskie, kieni, kień & lsquo;gdzie’ & ndash; mazowieckie. Duże zróżnicowanie panuje w Małopolsce południowej i na Śląsku, niewielkie na Mazowszu (bez Mazur) i w Wielkopolsce. Różnice znaczeniowe są mniejsze, np. kiedy może oznaczać również & lsquo;kiedykolwiek, kiedyś, kiedy indziej’.